KIBRIS TÜRK HALK KÜLTÜRÜNDE HALK KAHRAMANI KALIBI VE SOSYO-PSİKOLOJİK İŞLEVLERİ

Doç.Dr.Özkul ÇOBANOĞLU*

Çalışmamızın konusu Kıbrıs Türk halk kültüründe önemli bir yere sahip olan Hasan Bulliler, Cemal Mida, Dr. Behçet ve Arap Halid gibi haklarında destanlar ve efsaneler olan örneklerden hareketle mahalli halk kahramanlarının, Eric Hobsbawm'ın halk kahramanı kalıbına (folk hero pattern) göre yapısal konumlarını ve sosyo-psikolojik işlevlerini ortaya koymaktır.

Öncelikle, ele aldığımız Kıbrıslı Türklerin, Halkbilimine göre "halk kahramanı" olarak tanımlanışlarında kullandığımız ölçütü vermek yararlı olacaktır. Richard Dorson'un yaygın olarak kabul gören tanımına göre gerçek bir halk kahramanının özellikleri ve ortaya çıkış şartları şöyledir: "Sürekli bir biçimde ve bir arada yaşayan bir insan topluluğu, mahalli ve mesleki bir karekter hakkında çeşitli anlatılar, türküler ve şiirler söyledikleri zaman gerçek bir halk kahramanı yaratılmış olur." (Dorson 1950: 200). Bu bağlamda Hasan Bulliler başta olmak üzere Cemal Mida, Dr. Behiç ve Arap Halid'in, Kıbrıs Türkleri ve hatta Rumları arasında haklarında söylenen destanlar ve anlatıla gelen hikâye ve efsaneleri (Bozkurt1996; Fedai 1986; Gelen 1980; Yorgancıoğlu 1980;) düşünüldüğünde gerçek birer halk kahramanı oldukları açıkça görülmektedir.

Kahramanlarımızın maceraları birkaç cümleyle şöylece özetlenebilir:

Hasan Bulliler: Kıbrıs'ta İngiliz yönetimin başlangıç yıllarında Baf Kazası'nın Mamonya köyünden Hasan Ahmet Bulli haksız yere mahkum edilir cezasını çekmek üzere hapishaneye götürülürken kaçar ve dağa çıkar ve 1877 Mayıs'ından 1888 Kasım'ına kadar kanun kaçağı olarak dağlarda yaşar, hastalanınca yüze iner ve teslim olarak hapsedilir. Bu vakadan altı yıl sonra Hasan'ın kardeşleri Mehmet Ahmet Bulli (Kaymakam) ve Hüseyin Ahmet Bulli (Kavunis) de bir kavga esnasında ağabeylerinden dolayı kendilerine hakaret eden bir kişiyi bıçaklarlar. Bıçaklanan kişinin ölmesi üzerine iki kardeş dağa çıkarlar ve kendilerine katılan Hüsnü Salih ve Hüseyin Eyüb başta olmak üzere diğer arkadaşlarıyla beraber Aralık 1894'ten Şubat 1896 tarihine kadar kanundışı eylemlerini sürdürürler. Kardeşlerinin dağa çıktığını haber alan Hasan Ahmet Bulli mahkum bulunduğu Lefkoşa hapishanesinden kaçarken vurulur. Dağdaki kardeşlerin akibetiyse şöyledir. Bulli kardeşler çetesi Ciyas köyünde saklandıkları evin sahibesi tarafından önce haşhaşlı yemek verilerek uyutulur ve polise ihbar edilirler. Evin polis tarafından kuşatılması neticesi başlayan

çarpışmada Hüseyin Ahmet Bulli öldürülür. Üçüncü kardeş Mehmet Ahmet Bulli ve çetenin diğer mensupları da aynı yerde polis tarafından yakalanır ve 30 Nisan 1896 tarihinde Limasol'da asılarak idam edilirler. Cemal Mida: Baf Vreça köyünden olan Cemal Mida 1941 yılında haksız yere beş yıla mahkum edilince hapishaneden kaçıp dağa çıkar, kendini ihbar edeni vurur, kılıktan kılığa girerek hem polisten kaçar hem de zenginlerden haraç alarak saklanır, kendisinden korkanların ve kendisine hayran olanların yataklıkları sayesinde uzun müddet yakalamaz ve arkadaşlarının kurduğu tuzak sonucu ayağından yaralanırsa da polisten kaçmayı başarır. Yaralarını tedavi ettirmek için gittiği yerde polise ihbar edilmesi neticesi yakalanır ve idam edilir.

Dr. Behiç: Kıbrıs Türk toplumunun sevilen, sayılan, zengin ve lider tipli bir insanı olan Doktor Behiç Bey karısının kendisini aldattığına dair kurulan bir komplo sonucu 10 Mayıs 1924 tarihinde Lefkoşe'de karısını öldürür, kendisini yakalamağa gelen İngiliz polisine karşı elinde mavzer birkaç saat direnirse de kardeşinin ikna etmesi sonucu teslim olur ve 37 gün sonra asılarak idam edilir.

Halid Arap: 1924 yılında, dostu olan Gülsüm adlı hafifmeşrep bir kadını yirmibir bıçak darbesiyle öldüren 28 yaşındaki Halid Aziz dağa kaçarsa da, yakalanır ve idam edilir.

Kanunlar karşısında suç teşkil eden insan öldürme başta olmak üzere yaptıkları haraç alma, gasp, hırsızlık ve dağa adam kaldırma eylemlerin tamamı kanun dışı ve suç olan bu insanlar nasıl oluyor da geniş halk kitleleri tarafından kuşaklar boyunca sürecek olan "halk kahramanı" statüsüne yükseltilip kutsanabildiği sorusu akla gelmektedir. Bu konunun önde gelen uzmanlarından olan Paul Kooistra suçluların kahramanlaşması olgusunun kültürel, sosyolojik ve psikolojik olmak üzere üç varlık temeli üzerinde gerçekleştiği kanaatindedir. (Kooistra 1989: 7-43).

Bu üç varlık temelinden kültürel olanın özellikle Hasan Bulliler düşünüldüğünde, Batı Anadolu'da yaygın olan haksızlıklar karşısında isyan ederek dağa çıkan ve etrafında toplananları geleneksel bir biçimde örgütleyerek bir yandan zalim ve adaletsiz yerel yöneticilere karşı savaşırken öte yandan zenginden alıp fakire verme esasına dayalı Zeybek kültürüyle (Çobanoğlu 1992) yakınen ilişkili ve yine bir ölçüde Ege bölgesinden sürgün edilenler düşünüldüğünde de Zeybek kültürünün Kıbrıs Türkleri arasındaki uzantısı olarak görülmektedir. Nitekim, Bulliler öldürüldükten sonra haklarında yazılan bir destanda yer alan "Hüseyin Çavuş dedi işte Zeybekler" (Yorgancıoğlu 1980: 94) mısraında da görüldüğü gibi kendilerinden "zeybekler" olarak bahsedilmektedir. Bu husta Batı Anadolu Türkleri ile Kıbrıs Türkleri arasında süreklilik taşıyan unsurların başında sayılarının birden fazla olması ve efe, başkızan, kızanlar ve yataklar şeklindeki klasik zeybek örgüt-

lenmesi ile örtüşen örgütlenme biçimleri gelmektedir. Cemal Mida'nın da eylemlerini yalnız başına gerçekleştirmesine karşın adeta başkızan işlevindeki kızkardeşi ve eniştesi ile kendisine yataklık eden geniş bir yardımcılar ağı göz önüne alındığında işlevsel olarak zeybek teşkilatını andıran bir yapıyı muhafaza ettiğini söyleyebiliriz.

Dr. Behiç ve Arap Halid'in ise yapısal olarak bu tür bir sosyal çerçeve içerisinde olmamakla beraber birincinin Türk kültürünün namus kavramından hareketle ikincinin de yine kabadayılık geleneğinin icaplarından kabul edilen "kapatma"sının kendisine karşı "uygunsuz" davranışı nedeniyle cinayet işlediği görülmektedir. Her ikisinin de kanundışılık kariyerlerine başlamalarına neden olan sosyal normların kaynağının Türk kültüründeki karşılıkları aşikârdır. Bu ikilinin eylemlerinin temelinde yatan kültürel motivasyon, zeybek kültüründen ziyade, sosyal tabakalaşmada en alt ve en üst düzeyde denilebilecek olan iki farklı sosyo-kültürel dilimden gelmelerine rağmen Kıbrıs Türkü'nün namus kavramına verdiği değerden kaynaklanmaktadır. Bireysel ve örgütsüz olarak işledikleri birer cinayet neticesinde hayatlarını kaybeden bu iki Kıbrıs Türkünün halk kahramanına dönüşmesinin asıl nedeni gerek kurbanlarının ve gerekse kendilerinin trajik sonu olmalıdır.

Zeybek kültürünün geleneksel yapısı dışında görünen bu iki kahramanın sosyolojik arka planlarındaki farklılık bir bakıma söz konusu kopukluğu aydınlatacak ip uçları vermektedir. Zira, Dr. Behiç ve Halid Arap Lefkoşalı yani şehirlidirler ve eylemlerini şehirde gerçekleştirmişlerdir. Halid Arap dağa çıkarsa da başarılı olamaz ve kısa sürede yakalanır. Yine, şehirli ve fevkalade yetenekli aydın bir doktor olan Behiç Bey kısa süreli direnişinin ötesinde polise karşı hiçbir varlık gösteremez.

Buna karşılık Bulliler ve Cemal Mida Kıbrıs'ın dağlık Baf bölgesinden ve köy kökenlidirler. Kolaylıkla dağa çıkarlar ve yine kolaylıkla başardıkları örgütlenmeler sayesinde Kıbrıs gibi küçük bir adada uzun süre polise yakalanmazlar ve pek çok kanun dışı eylemler yaparlar. Bu nedenle de Kıbrıs Türkü'nün şuuraltında, Ada'nın gerçek sahibi olmanın, "gavura" karşı koymanın, İngilize başkaldırının gereği ve bunu yapabilmenin yerel örneği olarak yer almışlardır. Bu konunun daha iyi anlaşılabilmesi için 1974 öncesi derlenen ve Kıbrıs Türk köylüsünün o günlerdeki EOKA ve diğer Rum saldırganlıklarına karşı sosyal psikolojisi yansıtan şu diyalog örneklerini ve nakledilen bazı hatıraları vermek, özellikle icra bağlamlarındaki anlamları (Honko 1985) düşünüldüğünde yararlı olacaktır.

15 Kasım 1970 günü Blâdan köyünde "Arapcığ" lakaplı 95 yaşındaki bir köylüye "Rumlarla eskiden nasıl geçinirdiniz?" sorusunu soran derlemeci Oğuz Yorgancıoğlu'na verilen cevap "Gâvurlar eskiden bize hiçbir şey yapamazlardı. Hem azlığıdılar, hem da korkallardı. Bizimkinlerin gılıncı keskindi. Mida, Ha-

sanbulli..." (Yorgancıoğlu 1980: 108) şeklindedir. Hasan Mustafa adlı bu köylünün cevabında açıkça görülüyor ki "bizimkiler" dediği Türklerin keskin olan kılıncı olarak saydıkları Hasan Bulliler ve Cemal Mida'dır. Bir başka ifadeyle, Bulliler ve Cemal Mida gibi Türk halk kahramanları, yıllarca süren Rum şirretlikleri karşısında vakarını hiçbir zaman kaybetmeyen Kıbrıs Türkü'nün şuuraltında onun söz konusu vakar ve kendine özgüven duygusunu besleyen kaynaklar arasında son derece önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir.

Kanaatimizce, Kıbrıs Türkü'nün bu pervasız ve zeybekçe başkaldırı geleneği, Kıbrıs'ta Türk Milliyetçiliğinin de temelini oluşturmaktadır. Aynagof Köyünden 85 yaşındaki Ömer Osman'ın 1970 yılında derlenen "Çok sora gençlik zamanımda gene Mandrezde gahvedeydik. Bir Türk bir Urumu dövdü. Saroş bir başga gâvur çıktı meydana da der; "İsterdim bir Türk içeyim ganını da öfgem geçsin." E bende da Allah vergisi...varıdı. Çıgdım garşısına, Aha ben dedim. "Yok" dedi o, seni öldüreceyime dahayi (daha iyi) ben öleyim." E senin istediğin Türk değil miydi? E Türküdü ama seni değil..." dedi Tabii zoru görünca uçguru gevşedi."(Yorgancıoğlu 1980: 108) şeklindeki bu hatırası, Rumlarım zulüm yıllarında Kıbrıs Türkü'nün, kollektif şuuraltını ve kendine güvenen sosyal psikolojisini açıkça ortaya koyan bir mahiyet taşımakta ve Kıbrıs'ta Türk Milliyetçiliğinin sosyo-psikolojik temellerini ortaya koymaktadır.

Nitekim, yukarıda aktardığımız köylünün "Bizimkinlerin gılıncı keskindi. Mida, Hasanbulli..." şeklindeki cevabında ifade edilen tavır ve tutumum Kıbrıs Türkleri arasında zannedilenden çok daha yaygın olduğu görülmektedir. Zira, aynı derlemecinin yine1970 yılında Çatoz'dan Koca Kerim Hüseyin Veled'le yaptığı mülakatta Rumların sataşmaları konusunda sorduğu soruya aldığı cevap "O zamannar gâvurlar bize tokanamazlardı. Üç danesi bizim bir uşağı dövmek istedi da üçünü da bıçakladı." (Yorgancıoğlu 1980: 114) şeklindedir. İsim zikredilmese de, vurgulanan eylem ve buna dayalı olarak yapılan çıkarsama mahiyeti itibariyle hiç de bir öncekinden farklı değildir. Bu düşünüş ve örnekleyiş altında, tıpkı geçmişte ve Bulliler ile Cemal Mida örneklerinde olduğu gibi *Rum'a boyun eğmeyip hak ettiği dersi verirsek bize zarar veremezler ve yaptıklarından da vaz geçerler* hükmü yatmaktadır.

Bu hükmünde Kıbrıs Türkü'nün özgürlük mücadelesinin ilk Kuvayı Milliyecilerinden olan "Kara Çete" ve "Volkan" gibi ulusal mücadele ve daha sonra da "Millî Mukavemet"in ilk kıvılcımlarını çakan odakların anası olduğu ortadadır.

O halde "köylü haydutlar"ın ulusal kurtuluş mücadelelerinde öncü rolünü üstlenebileceğini düşünen Eric Hobsbawm'ın oluşturduğu halk kahraman kalıbına (19881: 42-43) göre, Bulliler ve Cemal Mida gibi köy kökenli Kıbrıs Türk halk kahramanlarının durumunu ele alarak irdelememiz söz konusu tezi test

etmek ve bu bağlamda kahramanlarımızın yapısal özelliklerini ortaya koymak bakımlarından yararlı olacaktır.

Eric Hobsbawm'ın halk kahramanı kalıbı ve Kıbrıslı Türk halk kahramanları Bulliler ve Cemal Mida'nın bu kalıba göre yapısal durumları şöyledir:

a.)O, kanundışılık kariyerine bir suçla değil adaletsizliğin kurbanı olarak başlar. Resmi otoritelerce aranmasına rağmen onun yaptığı toplumunun halk kültüründe "suç" olarak değerlendirilmez.

Hasan Ahmet Bulli ve daha sonra dağa çıkan kardeşlerinin ve Cemal Mida'nın kanundışılık kariyerlerine başlamaları kendilerine karşı yapılan haksızlıklardan kaynaklandığına inanılmaktadır. Bu nedenle de dönemlerinde ve hatta günümüzde de yaptıkları Kıbrıs Türklerince bir suç olarak değerlendirilmez.

b.)O, yanlışlıkları düzeltir.

Bulli kardeşler ve Cemal Mida kendilerine karşı "yanlış yapmış" olanları yani kendilerini ihbar edenler başta olmak üzere aleyhlerinde olanları cezalandırmak ve "yanlışhkları düzeltmek" için çaba harcamışlardır.

c.)O, zenginden alır ve fakirlere ihtiyaç içinde olanlara verir.

Çok somut deliller olmamakla birlikte Bulli kardeşlerin ve Cemal Mida'nın zenginlerden haraç veya gasp yoluyla aldıklarını dağıttıkları yahut kendilerine yataklık edenlerle paylaştıkları bilinmektedir.

d.)O, meşru müdafa ve intikam dışında asla öldürmez

Bulliler ve Cemal Mida'nın meşru müdafa ve intikam dışında kimseyi öldürmedikleri bilinmektedir. Bu husuta, Cemal Mida'nın mahkemesinde bizzat dinleyici olarak bulunan ve 1970 yılında 80 yaşında olan Blâdan köyünden Hakkı Mulla Osman'ın derlemeci Oğuz Yorgancıoğlu'na söyledikleri konuyu daha da aydınlatacak ve Kıbrıs Türkü'nün halk kültürüne yansıyan onun hakkındaki "suçsuzluğuna" ve "haksız yere" asılmışlığına" olan inancını ortaya koyacak mahiyettedir. "Girdim ben da muhakemeye. Dedi Hakime ben yalan söylemem. Bu gumandannara birkaç lâf söyleycem. Eğer yalanısa söylesinner. *Ben fenalık edenleri öldürdüm. Gabahatsızları değil.* Siz gumandan efendiler falan yerde oturdunuz ekmek yerkan bıçağınız ki sustalıdır gayboldu. Nerededir zannedersiniz? Ben aldım. Siz meşenin köküne yakın oturudunuz, ben da onun altındaki mağaradaydım, isdesem sizi öldürürdüm. Siz falan meradaki çam ağacının altından geçdiniz. Bu kadar kişiydiniz, falan alan işedi, falan bu lakırdıyı söyledi. Gumandannar şaşırıp galdılar. Ama gene da asdılar adamı." (Yorgancıoğlu 1980: 106).

e.)O, eğer yaşarsa halkının arasına saygıdeğer bir vatandaş ve hürmet gören bir birey olarak döner. Aslında, O halkının arasından hiçbir zaman ayrılmaz.

Bulliler ve Cemal Mida'nın halklarının arasından hiçbir zaman ayrılmadıkları ve yaşadıkları sürece de, sadece kendi halkları tarafından değil Rumlardan

da saygı ve hürmet görmüşlerdir.

f.)O, ona hayran halkı tarafından yardım görmüş ve desteklenmiştir.

Ele aldığımız halk kahramanları kanun dışı yaşamları boyunca Türklerden ve Rumlardan yardım görmüş ve desteklenmişlerdir.

g.)O, toplumunun üyelerinin resmi kurumlarla kendisine karşı işbirliğine girmemesi nedeniyle ancak toplum tarafından dışlanmış kişilerce kendisine yapılan kalleşlikler ve kurulan tuzaklar sonucu muhtelif yollardan biriyle öldürülür.

Bulliler kendileri için konan ödülün büyüklüğüne tamah eden "Halayık Rebiye" adlı bir kadının evinde zevk ü sefa ederler, kadın yiyeceklerine haşhaş koyup onları uyutur ve polise ihbar eder, polis evi kuşatır çarpışmada Hüseyin Ahmet Bulli ölür, çetenin yakalanan diğer üyeleri idam edilirler. Cemal Mida da, daha önce de işaret edildiği gibi kendisine kurulan tuzak sonucu ayağından yaralanırsa da polisten kaçmayı başarır. Yaralarını tedavi ettirmek için gittiği yerde polise ihbar edilmesi neticesi yakalanır ve idam edilir.

h.)O, en azından teorik olarak, görülemez ve kolaylıkla ele geçmezdir.

Bulliler çok hızlı bir şekilde yer değiştirmeleri ile efsaneleşirken, birisini yukarıdaki bir maddede aktardığımız Cemal Mida'nın görünmezliği hakkında anlatılan bir efsanede de açıkça görülen, adeta görülemez ve kolaylıkla ele geçmez oluşu, Kıbrıs Türk halk kültüründe, yapılması adeta imkânsız olan bir işi yapmaya kalkan birini küçümsemek için "Mida'yı tutacak?" ve yapılan çok küçük bir işi büyütüp abartanları da refüze etmek için de "Hah, Mida'yı tuttu" (Özel 1998) gibi deyimlerle hâlâ yaşamaktadır. Özellikle Cemal Mida'nın kadın kılığı dahil kılıktan kılığa girerek polisin elinden kolaylıkla kaçmış olması efsaneleri yaygın olarak anlatılmaktadır.

i.)O, 'Kralın veya imparatorun düşmanı değil fakat onların mahalli despot idarecilerinin ve adaletsiz bürokrasilerinin düşmanıdır.

Gerek, Bulliler ve gerekse Cemal Mida hiçbir zaman İngiliz Kraliyet ailesine yönelik bir düşmanlık göstermemişlerdir. Ancak İngilizlerin Ada'da kurduğu idare ve bürokrasilerinin 1900'lerin başında yazılan "Bulliler Destanı"nında "merhametsiz İngiliz" olarak suçlandıkları görülmektedir. (Yorgancıoğlu 1980: 96). Merhametsiz ve adaletsiz olarak nitelendirilen İngiliz idaresinin muhtar, zaptiye ve muhbirlerden oluşan idari yapı onların başlıca hedefi olmuştur. Bu haliyle, Bulliler'i Kıbrıs'ta zeybek kültürünün temsilcisi ve Ada'ya yeni yeni yerleşme dönemindeki İngiliz sömürge idaresine karşı Türklük adına silahlı başkaldırının öncüleri olarak kabul edebiliriz. Nitekim, bu husus öldürülmelerinin ardından yüzyılımızın başında yazılan "Bulliler Destanı"nda Hüseyin Bulli'nin ağzından söylenen "Öldüm de teslim olmadım İngilize" (Yorgancıoğlu 1980: 92)

mısraında açıkça görülmektedir. Bullilerden bir kuşak sonra Cemal Mida'nın da benzer bir tecrübeyi yıllarca sürdürebilmesi ve kolay kolay ele geçmemesi kanaatimizce Kıbrıs Türkü'nün hürriyetini kaybettiği yıllarda, kendine olan güvenini kaybetmemesini ve gerektiğinde ada yurdunun dağlarına sığınarak işgalcilere baş kaldırma fikrinin yaşamasını ve çok iyi bilindiği gibi de günü geldiğinde bu fikrin hayata geçmesini sağlamıştır.

Sonuç olarak, Kıbrıs'ta Türk zeybek kültürünün devamı olan Bulliler ve Cemal Mida gibi Türk halk kahramanları yapısal olarak Eric Hobsbawm'in halk kahramanı kalıbına uygunluk göstermektedirler. E. Hobsbawm'ın evrensel olarak tespit ettiği yapısal yönden anlaşılan örneklerin kendi ülkelerinde toplumları için olduğu gibi, Bulliler ve Cemal Mida da, Kıbrıs'ta Türk halk kitlelerince önce İngiliz sömürge idaresine daha sonra da devam edegelen sosyo-kültürel tesirleri nedeniyle Rumların sistematik etnik temizlik organizasyonu olan EOKA şirretliğine karşı Türklük adına silâhlı başkaldırının öncüleri olarak algılanıp kabul edildikleri sonucu ortaya çıkmaktadır.

* Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi T.D.E. Böl. Türk Halkbilimi Anabilim Dalı Başkanı

KAYNAKÇA

Bozkurt, İsmail.1996. "Kıbrıs Türklerinde Halk Edebiyatı Bakımından Destan Geleneği." **Kıbrıs Araştırmaları Dergisi**, c.2, S.1, 2. 59-63.

Çobanoğlu, Özkul.1992. "The Relationships Between Oral Forms of Folklore and Mediated Performances in the Cult of Çakıcı Mehmet Efe." Indiana University Folklore Institute." (Basılmamış M.A. tezi).

Çobanoğlu, Özkul.1996. "Lord Raglan'ın Batı Kahraman Kalıbı Açısından Oğuz Kağan ve Er Töştük Destan Kahramanlarına Bakış." içinde **Folkloristik: Prof.Dr. Umay Günay Armağanı** (Haz. Ö. Çobanoğlu, M. Özarslan) Ankara: Feryal Matbaacılık, s.211-218.

Dorson, Richard.1959. **American Folklore.** Chicago: The University of Chicago Press

Fedai, Harid. 1986."İki Destan." içinde **Halkbilim Sempozyumları**, KKTC Turizm ve Kültür Bakanlığı Yayınları, s.239-274.

Hobsbawm, Eric.1959. **Primitive Rebels.** New York: Norton.

Hobsbawm, Eric.1981. **Bandits.** New York: Panteon.

Honko, Lauri.1985. Empty Texts, Full Meanings: On Transormational Meanings in Folklore." **Journal of Folklore Research**, S.22, s. 37-44.

Gelen, Nazemin.M.1980.**Hasanbulliler: Bir Devrin Efsane Kahramanları.** Lefkoşa, Halkın Sesi Matbaası.

Kooistra, Paul.1989. **Criminals As Heroes: Structure, Power & Identity.** Bowling Green: Bowling Green States University Popular Press, Ohhio.

Özel, Ali.1998. Limasol, Gilân Köyü 1936 doğumlu, profesyonel turist rehberi ve halkbilimi araştırmacısı ile 20.9.1998 tarihinde Gazimağusa'da Ö. Çobanoğlu tarafından yapılan görüşme notları.

Yorgancıoğlu, Oğuz M.1980. **Kıbrıs Türk Folkloru.** Mağusa: Cambulat Basımevi.